

Konspekt warsztatów dla klas VIII S.P. - ponadpodstawowe

Pamięć i ocalenie. Szlakiem historii Pomorza

Cel: podniesienie wiedzy historycznej dotyczącej okresu II Wojny Światowej w kontekście zagłady ludności cywilnej, usystematyzowanie i utrwalenie wiedzy nt. Miejsca Pamięci Narodowej na Barbarce, zapoznanie z miejscami związanymi z II Wojną Światową na terenie Torunia i woj. kujawsko-pomorskiego

Czas trwania: 1 godz. lekcyjne,

Grupa odbiorców: uczniowie klas VIII S.P. - ponadpodstawowych

Środki dydaktyczne: karty pracy, prezentacja

Metody: wykład, pogadanka, obserwacja, praca w grupach

Przebieg zajęć:

1. Prowadzący wykorzystując prezentację „Pamięć i Ocalenie” przedstawia uczniom tło historyczne związane z II Wojną Światową.
2. Prowadzący przedstawia informacje związane z historią Torunia okresu II Wojny Światowej.
3. Prowadzący prezentuje informacje o formach uczenia pomordowanych z czasów II Wojny Światowej oraz przedstawia informacje o wybranych Miejscach PN z województwa.
4. Prowadzący zwraca uwagę na symbole związane z Miejscem Pamięci Narodowej.
5. Prowadzący prowadzi z uczniami pogadankę nt. zachowania się w Miejscach Pamięci, podczas uroczystości państwowych itp.

Informacje, pojęcia i definicje dla prowadzącego:

Zbrodnia Pomorska - Zbrodnia Pomorska 1939 roku- obejmuje akty eksterminacji dokonane na ludności polskiej – cywilach, od września do grudnia 1939 r. (w niektórych miejscach do początku 1940 r.) przez oddziały Volksdeutscher Selbstschutz, przy aktywnym wsparciu Wehrmachtu i SS.

Zbrodnia Pomorska

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/intelligenzaktion/73469,Zbrodnia-Pomorska-1939-roku.html>

Księża Góry – Zbrodnia Pomorska

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/intelligenzaktion/94802,Ksiez-Gory.html>

Pomnik Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 w Toruniu – pomnik upamiętniający mieszkańców przedwojennego woj. pomorskiego zamordowanych przez okupantów niemieckich jesienią 1939 roku w ramach tzw. akcji „Inteligencja”. Pomnik został ustawiony w centrum Torunia w Parku Pamięci. Pomnik został odsłonięty 6

Pamięć i ocalenie. Program edukacji historycznej i kulturowej dla dzieci i młodzieży województwa kujawsko-pomorskiego



Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego



Urząd Marszałkowski
Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
w Toruniu

Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

października 2018r. powstał z inicjatywy Romana Knittera, prezesa Towarzystwa Przyjaciół Pomorza w Gdańsku. Pomnik z białego kamienia ma kształt kwadratu z dużą wyrwą pośrodku, w której umieszczono metalową płytę z wrytymi nazwami ponad 400 miejscowości położonych w przedwojennym woj. pomorskim, gdzie okupant hitlerowski dokonywał masowych rozstrzeliwań cywilów. W monument została wmontowana urna z ziemią ze wszystkich znanych zbiorowych mogił z terenu dawnego województwa pomorskiego. Całość w zamiarze autora ma kojarzyć się z ostrzelanym przez pociski domem.

Miejsce Pamięci Narodowej Barbarka. Na placu stoi pomnik w kształcie prostokąta, upamiętniający miejsce straceń, kaźni i spoczynku zamordowanych Polaków. Na tablicy odlanej z brązu umieszczony został napis: "Więźniom Fortu VII - patriotom pomordowanym przez okupanta hitlerowskiego w miesiącach X-XII 1939 roku, składa hołd społeczeństwo miasta i województwa". W 2009 r. ustawiono pomnik autorstwa polskiego rzeźbiarza Mariana Molendy. Na pomniku umieszczono nazwiska osób rozpoznanych podczas ekshumacji. W pierwszych miesiącach okupacji hitlerowskiej w lesie Barbarki zostali rozstrzelani przez "Komando Śmierci" Polacy, więźniowie Fortu VII. Pierwsza masowa egzekucja odbyła się 28.X.1939 roku. Rozstrzelano wtedy około 130 Polaków. Według powojennych szacunków w lesie Barbarki stracono ogółem od 600 do 1000 Polaków. Udało się ustalić 329 nazwisk zamordowanych, z których 77 było mieszkańcami Torunia. Prace nad ekshumacją były utrudnione ze względu na to, że Niemcy w 1944 roku wydobyli zwłoki z mogił i spalili je, zacierając ślady swych zbrodni. W latach 1945 i 1946 w czasie prac ekshumacyjnych odkryto sześć masowych grobów o szerokości 2-4 metrów i długości od 3,5 m do 47 m. Rowy-groby tworzą jednolitą formę, a ich układ imitują płyty ułożone nieregularnie w ziemi. Układ ten symbolizuje masowe groby pomordowanych. Należy zwrócić uwagę na fakt że pomordowani przez hitlerowców Polacy to byli cywile, ludzie, którzy należeli do inteligencji polskiej, byli ostoją tradycji i państwowości np. S. Jaworska, bł. S.W. Frelichowski.

Fort VII. Przedstawienie rozwoju fortyfikacji na tle rozwoju miasta Torunia

I etap – 1793 Toruń w wyniku II rozbioru Polski znalazł się w granicach Prus, granica państwa Pruskiego znacznie się oddaliła toteż nie podejmowano prac fortyfikacyjnych.

II etap – wojny Napoleońskie, w 1806 oddziały francuskie zajęły miasto, rozpoczęto modernizację istniejących umocnień i rozbudowę umocnień,

III etap - 1815 po Kongresie Wiedeńskim Toruń ponownie znalazł się pod zaborem pruskim, był twierdzą nadgraniczną przez 103 lata (granica na rzece Łążyńce ok. 10 km na wschód od miasta), rozpoczęli przebudowę istniejących umocnień i rozbudowę twierdzy.

Twierdza - forteca na przełomie XIX i XX w., zasadniczy rodzaj fortyfikacji stałej, składający się z kuliście rozmieszczonych fortów i schronów osłaniających centrum i tworzących całość. Fort – zasadniczy element obwodu obronnego w systemie umocnień XVIII – XX w. dzieło obronne stanowiące część twierdzy, przystosowane do samodzielnej obrony okrężnej, z reguły w powiązaniu z sąsiednimi umocnieniami.

Typy fortów

- a) główny- fort o znaczeniu kluczowym dla odcinka obwodu obronnego – fort pancerny – stosowany od 1885 roku rodzaj fortu wyposażonego w stanowiska bojowe opancerzone,
- b) pośredni- piechoty, fort umieszczony na międzypolu fortów głównych, zazwyczaj mniejszych rozmiarów i obsadzony mniej liczną załogą niż fort główny.

W pierścieniu zewnętrznym Twierdzy Toruń mamy 15 fortów. Numeracja fortów oraz nazwy zostały nadane po 1920 roku kiedy Toruń przeszedł w ręce Polskie. Przed 1920 forty miały nazwy i numerację nadaną przez Prusaków. Nazywane były imionami Wielkich Mistrzów Krzyżackich lub wybitnych generałów Pruskich.

Charakterystyka Fortu VII.

- a) data powstania 1880-1883
- b) nazwa polska - Tadeusz Kościuszko Fort VII, nazwa pruska - Friedrich der Grosse Fort IV
- c) przeznaczenie: obrona linii północny – zachód, jest najbardziej wysuniętym na północny-zachód fortem Twierdzy, a ogień jego artylerii i znajdujących się przy nim baterii sięgał do miejscowości Czarne Błota-Olek. W chwili gdy wojska Pruskie opuszczały Toruń w forcie VII dokonano zniszczeń i grabieży tak aby ograniczyć wartość bojową warowni. Władze Polskie po 1920 roku zorganizowały początkowo szpital weneryczny, a następnie pomieszczenia zaadaptowano na magazyny i koszary wojskowe. Po II wojnie światowej duże zniszczenia przyniosły prace rozbiórkowe z lat 60-tych oraz modernizacje kolejnych właścicieli, min. dobudowano w fosie budynki dla piwnicy win importowanych, do lewej kaponiery fortu (Miejsce Pamięci Narodowej tzw. Ściana Śmierci) doprowadzono bitą drogę rozkopując w tym celu nasyp baterii skrzydłowej.

Fort VII - Miejsce Pamięci Narodowej. W 1939 roku w kazamatach Fortu VII więziono tutaj ok. 2000 ludzi, od zakończenia kampanii wrześniowej fort był obozem dla Torunia i ludności z okolic. Od października 1939 do stycznia 1940 było tu więzienie policyjne, w którym trzymano głównie inteligencję: księży, nauczycieli rozdzielonych na 40 cel po 20-40 osób w jednej (jednorazowo ok. 700 więźniów). Większości więźniowie zostali rozstrzelani w lasach Barbarki przez grupę Todts-Kommando, część przewieziono do obozów koncentracyjnych Sachsenhausen, Nowy Port, Stutthof. Ściana lewej kaponiery barkowej zwana „Ścianą

Śmierci” została uznana za miejsce pamięci narodowej. Przez fort VII przechodzi szlak zielony „Szlak Martyrologii”.

<http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl/opisy/4/torfort.htm>

Pomnik „Kamienie Chwały”

Obelisk usytuowany kilkadziesiąt metrów na wschód od Fortu VII, przy leśnej drodze. Pomnik wybudowany prawdopodobnie w okresie 1912-1919, być może przez jeden z pułków garnizonu toruńskiego. Obelisk wysokości ok. 6m. zbudowany jest z kostek granitowych spojonych zaprawą cementową, z widocznymi jeszcze resztkami elementów żelaznych mocujących nieistniejące dziś tablice i ozdobne detale. Na szczycie obelisku na otoku wykuty napis w języku niemieckim Chwalebne Kamienie oraz równoramienny krzyż, na którym dawniej znajdował się metalowy element dekoracyjny. Wokół obelisku widoczne resztki murowanego ogrodzenia.

<https://nowosci.com.pl/kamienie-pomnika-ktory-przez-wiele-lat-byl-tajemnica-wreszcie-przemowily/ar/10826972>

Zbrodnia w Piaśnicy – masowe egzekucje prowadzone przez okupantów niemieckich w lasach piaśnickich w pobliżu Wejherowa. Masowe egzekucje w Piaśnicy rozpoczęły się pod koniec października 1939 i były kontynuowane do początków kwietnia 1940. Były realizowane w ramach akcji „Inteligencja”. Szacuje się, że w lasach piaśnickich zginęło od 12 tys. do 14 tys. osób. Ofiary zbrodni w Piaśnicy można podzielić na trzy grupy:

- przedstawiciele polskiej elity politycznej i intelektualnej – zatrzymani przez Niemców jesienią 1939 roku, a następnie przetrzymywani w więzieniach w Wejherowie, Pucku, Gdańsku, Kartuzach i Kościerzynie oraz w obozach internowania osób cywilnych w Gdańsku - Nowym Porcie i Gdyni - Grabówku. Z tego grona wywodziło się prawdopodobnie ok. 2 tys. ofiar Piaśnicy.
- drugą, a zarazem największą grupę ofiar stanowiły rodziny polskie, czeskie i niemieckie przywiezione z głębi III Rzeszy. W lasach piaśnickich zamordowano prawdopodobnie do 10 tys. mężczyzn, kobiet i dzieci zaliczających się do tej kategorii ofiar.
- trzecią grupę ofiar Piaśnicy stanowili pacjenci niemieckich szpitali psychiatrycznych, których mordowano w ramach akcji T4 rozpoczętej pod koniec 1939 roku zarówno na terenie III Rzeszy, jak i na okupowanych ziemiach polskich. W lasach piaśnickich zginęło co najmniej 1,2 tys. chorych, których przywieziono z zakładów leczniczych na pomorzu Zachodnim i w Meklemburgii.

Ze względu na akcję zacierania śladów zbrodni przeprowadzoną przez Niemców w 1944 roku, jak również z powodu zniszczenia lub wywiezienia dokumentacji zbrodni piaśnickiej, wciąż nieznana pozostaje dokładna liczba pomordowanych, ich dane osobowe, a także liczba zbiorowych mogił. W 2011r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku podjęła decyzję o wznowieniu śledztwa „w sprawie masowych zabójstw obywateli polskich dokonanych jesienią 1939 r. w Piaśnicy koło Wejherowa”. Śledztwo prowadzone jest cały czas (informacja na 2022r.) W wyniku prac odnaleziono szereg nieznanych dotąd materiałów archiwalnych obrazujących przebieg zbrodni, w szczególności zabójstw pacjentów niemieckich szpitali i zakładów psychiatrycznych oraz dotyczących typowanych sprawców, w tym akt postępowań karnych prowadzonych przeciwko niektórym z nich w Niemczech po zakończeniu II wojny światowej. Skompletowano prawie wszystkie zdjęcia z ekshumacji w tym i te uznane dotąd za zaginione. Dodatkowo zweryfikowano są dane pokrzywdzonych celem stworzenia listy zamordowanych, między innymi poprzez analizę ksiąg zgonów USC w Wejherowie z okresu okupacji i z pierwszych lat powojennych. Obecnie figuruje na niej ponad 1200 nazwisk typowanych ofiar. Opracowano również listę podejrzewanych sprawców obejmującą około 300 osób. Odpowiedzialność karną za zbrodnie popełnione m.in. w Piaśnicy poniósł Albert Forster, gauleiter NSDAP i namiestnik Rzeszy w Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie, którego Najwyższy Trybunał Narodowy skazał w 1948 roku na karę śmierci. Richard Hildebrandt, w latach 1939–1943 Wyższy Dowódca SS i Policji w okręgu w Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie, został przez sąd polski w Bydgoszczy skazany na karę śmierci.

Pamięć i ocalenie. Program edukacji historycznej i kulturowej dla dzieci i młodzieży województwa kujawsko-pomorskiego



Samorząd Województwa
Kujawsko-Pomorskiego



Urząd Marszałkowski
Województwa
Kujawsko-Pomorskiego
w Toruniu

Dofinansowano z budżetu Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego